

BİR BEKTAŞİ FÜTÜVVET-NÂMESİ

M. Fatih KÖKSAL*
Kamil Ali GIYNAŞ**

Özet

Bektaşilik ve kaynağını Arap fütüvvetinden almakla birlikte, zamanla başta şecere-nâmeler olmak üzere yerli kaynaklarını ve kültürünü oluşturmayı başaran Türk Ahiliği, Türk toplumunu uzun süre etkileyen iki kardeş oluşum olarak temayüz etmektedir. Ahilik, erkân ve âdâbı ile tarihi süreç içinde yok olmuş bir oluşum iken Bektaşilik ciddi dönüşüm ve değişimler geçirmiş de olsa varlığını hâlâ devam ettirmektedir. Bununla birlikte Alevilik gibi Bektaşilik hakkında da bilgilerin daha ziyade şifahi (sözel) yolla günümüze aktarıldığı da söylenegelen hususlardandır. Bu hükmün haklılık payı olmakla birlikte Bektaşilik büsbütün yazılı kaynaklardan yoksun bir tarikat değildir. Bektaşilik kültürünün özellikle ritüellerini anlamada kayda değer yazılı kaynaklarından birini de “fütüvvet-nâmeler” oluşturmaktadır. Bu yazının konusunu, sayısı çok da fazla olmayan anonim bir el yazması Bektaşî fütüvvet-nâmesinin değerlendirilmesi ve metni oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bektaşilik, Ahilik, Fütüvvet-nâme, erkân, âdâb

A BEKTASHIAN FUTUVVETNAME

Abstract

Bektashism and Turkish Akhism, while Arab futuvvet is the source of it, succeeding in creating especially sejherename and indigenous resources and its own culture, appears as affecting Turkish society a long period of time like two sister formation. Despite Akhism have disappeared with its rules and manners in the historical process, but, Bektashism still continues despite a serious transformation and changes undergone. However, is always said that like Alavism, information about Bektahism, has been transferred to the present time with verbal way. This provision can be justified but Bektashi sect is entirely not a lack of written resources. Especially in understanding rituals of culture of Bektashism, futuvvetnames are significant resources. The subject of this article is text analysis and evaluation of anonymous manuscript Bektashi futuvvetname the number of which is not much

Keywords: Bektashism, Akhism, Futuvvetname, rules, manners

*Prof. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

**Arş. Gör., Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Giriş

Bektaşilik, daha çok sözlü kültürden beslenen bir tarikat olarak bilinmektedir. Ancak, Bektaşiliğin yazılı kaynaklar bakımından büsbütün fakir olmadığı, özellikle son yıllarda yapılan türlü yayınlarla ortaya çıkmaktadır. Bu yayım zenginliğinde Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi'nin yayınlarıyla bu araştırma merkezimizin yayın organı olan Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Dergisi'nin rolünü özellikle teslim ve takdir etmek gerektiği kanaatindeyiz.

Bektaşiliğin yazılı kaynakları arasında Buyruk, Makâlât, Vilâyet-nâme, Fazîlet-nâme, Kitâb-ı Dâr, Abdal Mûsâ Vilâyet-nâmesi, Kitâb-ı Cabbâr Kulu, Besmele Tefsiri... gibi kitapların yanı sıra edebî birer tür mahiyetindeki cenk-nâmeler, menâkıb-nâmeler, erkân-nâmeler, şecere-nâmeler, icazet-nâmeler ve fütüvvet-nâmeler gibi çoğu anonim olan eserler yer almaktadır.

İslâm dünyasında VIII. yüzyılda Irak ve İran'da başlayıp zamanla tasavvuf çevrelerine ve meslekî teşekküllere nüfuz eden fütüvvet kavramını konu edinen ve giderek bu teşekküllerin bir çeşit nizam-nâmesi hüviyetine bürünen risalelere genellikle fütüvvet-nâme adı verilmektedir (Ocak 1996: 264).

Sözünde durma, doğruluk, güven verme, eli açıklık, alçak gönüllülük, bağışlayıcılık, dindarlık, başkasının ayıbını görmemek gibi kuralları kapsayan fütüvvet-nâmeler, Ahilikle birlikte Bektaşilik, Rufâilik, Kalenderîlik, Melâmîlik, dahası Yeniçeri sakaları gibi tarikat ve teşkilâtlarca da benimsendi. Her biri, kendi örgütlerine özgü özellikler içeren irili ufaklı fütüvvet-nâmeler yazdılar (Köksal 2008: 76-77).

Risâle-i Fütüvvet-name

Bu yazının konusu olan eser de Bektaşilikle ilgili bir fütüvvet-nâmedir. Fütüvvet-nâme, M. Fatih Köksal'ın şahsî kütüphanesinde Yz. 92/5 numarada bulunan bir risaleler mecmuasının 71b-87a sayfaları arasında yer alan 16 varaklık bir eserdir.

Bektaşî Fütüvvet-nâmesi, “Risâle-i Fütüvvet-nâme” başlığıyla başlar. Bu başlıktan sonra bir dua ve hemen ardından ayine başlanırken okunan “Tercümân” başlığı altında eşik tercümanı¹ yer almaktadır. Bu tercümandan sonra talibin, şeyhin önüne giderken okuduğu kadem tercümanları ve hatâ tercümânı yer almaktadır.

Bu tercümânlardan sonra, “bel bağlama” esnasında okunan tercüman ve talibe verilen nasihatler vardır.

“Der-Beyân-ı Üstâd-ı Nefs” başlığı altında ise tâlibe sorulan sorular ve cevaplar yer almaktadır. Fütüvvet geleneğinde âdâb ve erkânı havi birtakım kalıp sorular vardır ki her fütüvvet ehli bunları bilmek zorundadır. Gerek merasimlerde bir değerlendirme vasıtası olarak ve gerekse bir başka şehre gittiğinde fütüvvetteki

derecesinin tesbiti için bu sorularla karşılaşılabılır (Torun 1998: 239). Metinde soruların, “eger sorsalar” girişiyle sorulması, cevaplardan önce, “cevâb vir kim” şeklinde bir ifadenin kullanılması bu sorulara karşı talibin daha önceden hazırlıklı olması gerektiğini göstermektedir.

Soru ve cevaplardan sonra “Salavât-nâme-i Sagîr (Küçük Salavat-nâme)” bulunmaktadır. Salavat-nâme-i Sagîr’de Hz. Muhammed, Hz. Hatice, Hz. Fatıma ve başta Hz. Ali olmak üzere on iki imamın isimleri zikredilmektedir.

Bundan sonra ise “Nâd-ı Ali” duası yer alır. Nâd-ı Ali, “Ali’ye seslenme”, “Ali’yi yardıma çağırma” anlamında sabah ve akşamları ya da törenlerde okunan bir duadır (Korkmaz 2005: 509).

Nâd-ı Ali’den sonra “Salavât-ı Kebîr² (Büyük Salavât)” yer almaktadır. Salavât-ı Kebîr’de Hz. Muhammed ve on dört masûm-ı pâk (on iki imamın henüz küçük yaşta şehit edilen çocukları) babalarıyla birlikte zikredilmektedir.

“Hünkâr mevlûdleri ve nişanları beyânı”nda Hacı Bektâş-ı Velî’nin soyu belirtilmekte, ilk hocası Lokman Perende’den ve Ahmet Yesevî’den bahsedilmektedir. Bu kısım, Vilâyet-nâme’nin girişinde Hacı Bektâş-ı Velî’nin şecerresi ile ilgili anlatılanların bir özeti mahiyetindedir³.

Eser, “Şerbet Tercümânî”, “Usûl-i İkrâr”, “Çerağ Tercümânî” ve “Tığbent (Şed) Bağlanması” ile devam etmektedir. Eserin sonunda, ayin sırasında meslek erbabının oturuş planını gösteren bir tablo bulunmaktadır.

Eserin Diğer Fütüvvet-nâme ve Erkân-nâmelerle Karşılaştırılması

Çalışmamıza konu olan fütüvvet-nâme, Türk edebiyatındaki bilinen fütüvvet-nâme ve erkân-nâmelerle içerik yönünden karşılaştırıldığında onlarla birtakım farklılıklar ve benzerlikleri olduğu görülmektedir.

Burgazî, Şeyh Seyyid Hüseyin, Radavî, Hoca Cân Bursevî ve Ca’fer Sâdık fütüvvet-nâmeleri hamdele ile başlarken bu fütüvvet-nâme dua ile başlamaktadır. Burgazî, Şeyh Seyyid Hüseyin, Hoca Cân Bursevî ve Radavî fütüvvet-nâmelerinde bulunan sebep-i telif kısmı bu eserde bulunmamaktadır.

Burgazî Fütüvvet-nâmesi’nde⁴ bulunan, fütüvvetin ne olduğu ve dereceleri ile ilgili açıklamalar, fütüvvetin menşei, fütüvvetin şartları, fütüvvetin kabul etmediği şahıslar, yüz yirmi dört edep gibi konular bu eserde yer almamaktadır.

Şeyh Seyyid Hüseyin Fütüvvet-nâmesi’nde⁵ yer alan, şedd, helva ve dört tekbirin aslı, Gadîr-i Hum hadisesi, Hz. Ali’nin belini bağladığı on yedi kemer-beste, helvâ-yı cefne, fütüvvet ehli arasında kullanılan terimler, şedd bağlanması haram olan kişiler, fütüvvetten düşüren hâller, el tutuşma erkânı, şeddin şekilleri, yüz yirmi dört edep gibi konular da bu fütüvvet-nâmede yoktur. Şeyh Seyyid Hüseyin Fütüvvet-

nâmesi'ndeki şed bağlama ve soru-cevap kısımları -tamamıyla aynı olmasa da- incelediğimiz eserde de bulunmaktadır.

Radavî Fütüvvet-nâmesi'ndeki⁶ -Seyyid Hüseyin Fütüvet-nâmesi'nde de yer alan- kimi konulara ilâveten peygamberlerle ilgili kıssalar, fütüvvet silsilesi, fütüvvetin kısımları, fütüvvet ehlinde bulunması ve bulunmaması gereken hasletler Bektaşî Fütüvvet-nâmesi'nde yer almaz. Burada bulunan dört tercümân (eşik tercümânı ve kadem tercümânları) ile şeyhin şakirde icâzet vermesi -daha ayrıntılı bir şekilde- ve soru-cevap faslı Radavî Fütüvvet-nâmesi'nde de yer almaktadır.

Hoca Cân Bursevî Fütüvvet-nâmesi⁷ on kısımdan müteşekkil bir eserdir. Muhtevastından debbağlara ait bir fütüvvet-nâme olduğu anlaşılmaktadır. Fütüvvet-nâmenin girişinde bulunan bütün sanatlar hakkındaki genel bilgi ve ardından sırasıyla habbâz, debbağ, başmakçı, cullahan, terzi, keçeci, kalaycı, süzenger, nalbant esnafının âdâb ve erkânıyla ilgili verilen bilgiler neşredeceğimiz eserde bulunmamaktadır.

Ca'fer-i Sâdik Fütüvvet-nâmesi'nde⁸ yer alan, tıraşla ilgili erkân ve âdâb, tâc ve ihram giyme erkânı, şeddin mânâ ve mahiyeti, Gadîr-i Hum hadisesi, yüz yirmi dört bin peygamberin sayısı hakkındaki bahis, helvâ-yı cefne, makas, şedd-i fütüvvet, hırka, mendil ve önlüğün açıklandığı bölüm, şeddin aslı ve yedi bağlama çeşidinin tavsifi, tarikatin on iki erkânı, üç sünnet yedi farz, Nâd-ı Alî duasının kırk faydası gibi konular bu eserde yer almazken Nâd-ı Alî duası, soru-cevap kısmı ve dualar ile tercümanların çok az bir kısmı Ca'fer-i Sâdik Fütüvvet-nâmesi ile bu fütüvvet-nâmenin ortak yönlerindedir.

Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde yazarı bilinmeyen on iki fasıldan müteşekkil bir fütüvvet-nâme⁹ bulunmaktadır. Bu fütüvvet-nâmede yer alan, tarikata girmenin şartları, şeyhin vasıfları, şed çözmeye, şeddin çeşitli özellikleri, erkân ehlinin açıklanması, şeddin başlangıcı, helva gönderme gibi konular incelediğimiz eserde bulunmamaktadır. İncelediğimiz eserin başında bulunan dört tercümân (eşik tercümânı ve kadem tercümânları) ile şeddin bağlanması -daha ayrıntılı bir şekilde- ve soru-cevap faslı bu fütüvvet-nâmede de bulunmaktadır.

Bektaşî Erkân-nâmesi ismiyle yayımlanan bir erkân-nâme (Gümüšoğlu ve Yıldırım 2006) ile üzerinde çalıştığımız fütüvvet-nâme karşılaştırıldığında şed kuşanma, ikrar merasimi, çerağ erkânı gibi konuların ortak olduğu görülmektedir. Bu erkân-nâmede bulunan âyin-i cem, çerağ dinlendirme tercümânı, özür tercümânı, sâkilik tercümânı, post tercümânı fütüvvet-nâmemizde de bulunmamaktadır.

Başka bir Bektaşî erkân-nâmesinde (Özcan 2008: 189-204) yer alan şed kuşanma ve büyük salavât neşredeceğimiz fütüvvet-nâmede de bulunmaktadır. Erkân-nâmede bulunan âyin-i cem, çerağ dinlendirme tercümânı, sâkilik tercümânı, özür tercümânı, post tercümânı bu fütüvvet-nâmede bulunmamaktadır.

Eserin nüsha tavsifi:

Toplam 132 yapraklık bir risaleler mecmuasının 71b-87a sayfaları arasında yer alan eser 155x95, 120x60 mm ölçülerinde, 13 satırlı; sırtı siyah, Rumi bezemeli koyu lacivert meşin cilt içindedir. Yer yer okumaya zarar vermeyecek şekilde yırtılmış mavi renkli kâğıda bozuk bir rik'a kırmasıyla yazılmıştır. İstinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. 2a'da "Merhûm Ganî Baba'nın hayrât ve vakfidir." kaydı vardır.

Mecmûanın muhtevası: Menâkıb-ı Şerîf (Şeyh Safî Buyruğu): 1b-22b. Kitap "Der-beyân-ı Farz ve Sünnet-i İmâm Ca'fer es-Sâdık" (1b-3a), "Hâzâ Menâkıb-ı Şerîf Budur" (3b-11a), "Der-beyân-ı Vücûd-ı Âdem" (11a-18a), "Der-beyân-ı Havâsiyyât" (18b-22b) bölüm başlıklarından oluşuyor; Kisvet-nâme: 23a-48a "Der-beyân-ı Risâle-i Tâc-nâme" (37a-39b), "Der-beyân-ı Risâle-i Hırka-i Bektaşiyân" (39b-42b), "Der-beyân-ı Post" (42b-48a) bölüm başlıklarından oluşmaktadır; 48b-52b sayfaları arasında Silsile-nâme, 52b-71b arasında Tercümân-ı Bektaşiyân adlı eserler bulunmaktadır. Çoğu manzum olmak üzere Türkçe ve Arapça birçok Bektaşî tercümanı bulunmaktadır. 71b-87a sayfaları arasında Bektaşî Fütüvvet-nâmesi 88a-111b arasındaki Kitâb-ı Hurûfât: içinde, "Vücûd-ı İnsânın Hurûfî" (88a-92b). "Başın Muhammed, elin 'Alî, Sağ tarafın Âdem..." ibaresiyle ve her birinin "pâ, kâ, jâ" gibi harflerle simgelenmesiyle başlayan risâle, Hz. Alî'nin numaralandırılmış ve tamamı kendisiyle ilgili 70 sözünün bir araya getirilmesiyle sona ermektedir; "Kitâb-ı Tavâ-yif-i Aşer, Cemî' Tarîkin Harfile Adedi": 92b-101a; "Hurûfu Ebcedi'l-Mu'acem": 101a-102b; "Vücûd-nâme": 102b-111b arasında bulunmakta, 111b-130a sayfaları arasında ise tamamı Bektaşî şairlerin şiirlerinden oluşan bir Mecmûa-i Eş'âr yer almaktadır.

Türkçe pek çok kelime ve ekin yanı sıra Arapça ve Farsça kelimelerin dahi yanlış yazılmasından müstensihînin pek bilgili biri olmadığı anlaşılmaktadır. Yazının sonundaki örnek sayfalardan da anlaşılacağı üzere yazının da okunaklı olmaması metni problemlî hâle getirmektedir. Biz neşrimizde önemli yanlışlıkları metin tamiiriyle düzeltme ve yazmadaki şekli dipnotlarda gösterme yolunu tercih ettik.

Belgenin Önemi ve Çalışmanın Sonucu

Burada tanıttığımız ve tam metnini yayımladığımız eser, "Fütüvvet-nâme" başlığını taşımakla beraber Bektaşîlik âdâp ve erkânını tanıtmaya yönüyle erkân-nâmelere daha çok benzemektedir. Tîğbend (şedd) bağlama başta olmak üzere Bektaşîliğin pek çok ritüelini fütüvvet ehlinden alması hasebiyle bu tür eserlerin Bektaşî kültüründe "fütüvvet-nâme" olarak anılması gayet tabiidir.

Bizim görebildiğimiz kadarıyla, bu eseri türdeşleri içinde özgün kılan bir özellik de metnin sonunda, ayin sırasında dergâh görevlilerinin ve dergâhtaki meslek erbabının oturma planını gösteren bir tablo bulundurmasıdır.

Ayrıca bu eserle Fütüvvet kurumunun, Bektaşiliğin özellikle erkân ve âdâp boyutunda önemli bir kaynağı ve dayanağı olduğu bir kez daha belgelenmiş olmaktadır.

METİN

/71b/ RİSÂLE-İ FÛTÛVVETNÂME

Allah defter-i şeb-i zulumâtdan ve âmeden-i rûz-ı nevrûzdan ber-murâd-ı murâdân-ı tām-ı Hüdâ'dan ve rûh-ı pāk-i Muḥammed Muştafâ'dan ve çehâr yâr-ı /72a/ bâ-şafâdan ve ervâh-ı cemî'-i enbiyâ vü evliyâ ve şehîdân [u] etķiyâdan 'ulemâ vü şulehâ vü sâdâtdan¹⁰ ervâh-ı pederân u mâderân [ve] üstâd [u] pîrândan ve mu'allimân-ı şâlih şod ve ehl-i bey'atdan ve devâm-ı devlet-i pâdişâh-ı İslâm'dan ve selâmet-i seyyid Muḥammed Rızâ ve şafâ-yı huzûr-ı hâzîrân ve rızâ-yı Rahmân-ı Hüdâ-râ¹¹ sûre-i fâtiḥatü'l-kitâb bi-hürmetin 'azîzen.

Tercümân:

Eşiginde koymuşam ben cân [u] ser
Tâ vücûdum ola şâfî [hem-çü zer]
Eşiginde hâcetim budur benim
Kim kılasın ben fakîre bir nazar

Es-selâm hey erenler
Dünyâ terkin kılanlar

Tercümân:

Ey cemâliñ kıble-i [ehl-i] nazar
Ey dehâmiñ râz-dâr-ı her güher
Çün bugün 'âlemde mişliñ yok-durur
Luḫf-ile bende[ñe] eyle bir nazar

Ve birkaç adım ilerü vara, bu tercümânı okuya:

Ey vücûduñ baḫr-i cûduñ kânıdır
Hem sözüñ ḫakdır /72b/ ḫak'ıñ fermân[ı]dır
Bir nazar kim kılasın ey nûr-ı 'ayn
Kîmyâdır derdimiñ dermânıdır

Şeyḫ öñünde bu tercümânı okuya:

Şem'-i tevfiḳ-i hidâyetdir yüzüñ
Şûret-i ḫaḳ'dan işâretdir yüzüñ
Ehl-i tevḫîde beşâretdir yüzüñ
ḫac [u] iḫrâm [u] ziyâretdir yüzüñ

Tercümân-ı güstâh:¹²

Haṭâ¹³ itdim Hudâ¹⁴ için bağışla
Muḥammed Muştafâ için bağışla

[Şafî nesli Cüneyd ü Hayder oğlu]¹⁵
‘Aliyyü’l-Murtażâ için bağışla

Hasan’dır pâdişâh-ı her dü ‘âlem
Hüseyn-i Kerbelâ için bağışla

İmâm Zeyne’l-‘Âbidîn Muḥammed Bâkır
İmâm [Ca’fer-i] Şâdık için bağışla¹⁶

İmâm Kâzım tarîkat şâhıdır
‘Alî Mûsâ Rızâ için bağışla

Muḥammed Takî [hem] ‘Alî Naķî’dır
Şehîd olan ḥaķ[ı] için bağışla

Hasan-ı ‘Askerî’niñ hürmeti-çün
Muḥammed Mehdî Şâh için bağışla

Ḳuluyum âl-i ‘Alî Muştafâ’niñ
Eşiğinde [velâ] için bağışla

Haṭâyî[’ye]m Hudâ’ya yalvarıram
/73a/ Günâhım çokdur[ur] şâhâ bağışla

Eger benden günâh olduysa mevcûd
Geç andan¹⁷ luṭf ile ey şâhib-i¹⁸ cûd
Kebîr ü [hem] şâgîr bâ-sehv vardır

Ki Ḳur’ân’da buyurdu [bunı] ma’bûd:

-Ve’l-kâzımîne’l-ğayza ve’l-‘âfîne ‘ani’n-nâşi vallâhu yuhibbu’l-muḥsinîn¹⁹-

Tercümân-ı Selâm:

Sâkinân-ı şafâ erbâb-ı vaķâr es-selâm
Nesl-i²⁰ sâdât naķîb-i (...) es-selâm
Mecma’-ı cem’-i cemâl-i (...) es-selâm
Cümle mürşid pîrân sıgâr es-selâm

Tercümân

Erenler muḥabbetinde sâķî-i merdâna ‘aşķ olsun²¹. Sâķîlik ola dergâha meydâna ‘aşķ olsun. Muḥibb-i ḥânedânın ḳalbine pîr Ḳasan ile Hüseyn ‘aşķına içen kâna ‘aşķ olsun.

Bel Bağlamak Tercümânı Budur. Bunı Oğuya:

Muhammed şalavât, Nuh nebî rûhına Muhammed şalavât, Dâvud nebî rûhına Muhammed şalavât, /73b/ yüz yigirmi dört biñ peygamber rûhına Muhammed şalavât, üç yüz on üç pîr er rûhına Muhammed şalavât, üstâdımız rûhına Muhammed şalavât, nûr-ı nebiyy-i [e]krem ‘Aliyy-i rüşen-çerâğ-ı sâdât-ı mübâreke subh [u] şâm merd-i meydân pîr-i pîrân sırr-ı Raḥmân ‘azametullâhi tekbîr illâ mazlûm ser-i deşt-i güşe-i çârdeh-i ma‘ şûm-ı pāk ser-i deşt-i güşe-i çâr yâr-est. Elif Allah mîm Muhammed ‘ ayn ‘Alî cîm Cebrâ’îl.

Edebinde Şâgird İcâzetin Virmegi Beyân İder

Evvel dizi üzre dayana bunı oğuya. İkinci Allah’ı bir bile rasûlü ḥaḳ bile, beş vakîit namazını kazâyâ koymaya. Üçüncü ḥacca varmak. Dördüncü zekât virmek. Beşinci girdiler (?) Ḥaḳ katında olmasın benlik bendini yırtasın kimseyi /74a/ görme görürsen eteginle örtesin. Qomadığın yirden nesne kaldırma ve gönliñ gill [u] gışdan pāk eyle. Her yirde Ḥaḳkı ḥâzır ve nâzır gör.

Bâb

Üstâd şâgirdi başka çıkarsa²² [gönlünün] kapısı ve ḳalbiniñ ḥazînesi ḳulaḳdır diye işitdiğin ḥayr ise ḳulağında erkân tut şerr ise unut gitsün. Ve daḫi kendinden uluya ta‘ zîm ü tekrîm eyle. Büyük ve küçük dimeyüp önünde bâzular çevirüp (?) hizmetde ḳâ’im olmaḳdır ve üstâdların önünde el kavuşdurup âdâb ile tırmaḳdır.

Bâb

Üstâd şâgirdi başka çıkarsa naşîḥatdır. el-Cevâb: ehl-i erkân miyân-beste²³ bir kâmil kimse görüp bulduğın yirde zinhâr gâfil olmayup lâzım bir niyâz ile gelesin nazarına. /74b/ Diz çöküp andan naşîḥat almaḳdır ve üstâd sırrın şaḳlayup fâş itmemekdir. Daḫi üstâd yâ ḡayrı kimesneniñ malına ve ‘iyâline keç nazar-ile baḳmayup [müsâfir] olduğın kimseniñ ḥânesine²⁴ saḳatlık itmeyesin. Gördüğini eliñ²⁵ ile örtesin.

Der-beyân-ı üstâd-ı nefis²⁶:

Eger şorsalar: “Üstâd-ı nefis nedir?” cevâb budur ki: “Üçdür.” Evvel cevâb budur ki: “Sen seni ne ile bilirsın, ismin cismin ne ile mevcüd idersın?” İkinci: “Sen seni ne ile bulursın?” Üçüncü cevâb oldur ki: “Ne ile Müslümânsın?” Cevâb-ı evvel oldur ki: “İsmimi oğumaḳla bilürim.” İkinci budur ki: “Ḥaḳ içinde kendü ismim bile bilürüm.” Üçüncü budur ki: “Bir âyet birle Müslümânım.” Âyet budur ki -Âmene’r-rasûlü bimâ unzile ileyhi min rabbihî ve’l-mu’minün /75a/ küllün âmene billâhi ve melâ’iketihî ve kütübihî ve rusulihî lâ nuferrıḳu beyne eḥâdin min rusuluhi ve ḳâlû semi’nâ ve ata’nâ ḡufrâneke rabbenâ ve ileyke’l-maşîr²⁷- Eger şorsalar: “Revân

olduñ mı?” Cevâb: “Eyvallâh revân oldum.” Eger şorsalar: “Ne yirde revân olduñ?” Eyde kim: “Pîrlere nazarında revân oldum ve şofra kenârında ve çerâğ dibinde revân oldum.” Eger şorsalar: “Ol meclisde kim var idi?” Cevâb vir kim: “Seyyid-i sâdât saqqâ-yı Hüseyn ve şofra erenleri var idi.” Eger şorsalar: “Seniñ ile üstâd arasında ne bağıdır?” Cevâb vir kim: “Şedd-i şâh ve telkîn-i pîrân.” Eger şorsalar: “Başında ne var?” Cevâb vir kim: “Tâc-ı izzet vardır.” Eger şorsalar: “Gözünde ne var?” Cevâb vir kim: “Ziyâ-yı İmân.” Eger şorsalar: “Dilinde ne var?” /75b/ Cevâb vir kim: “Kelime-i şehâdet.” Eger şorsalar: “Elinde ne var?” [Cevâb] vir kim: “Hayr [u] berekât.” Eger şorsalar: “Belinde ne var?” Cevâb vir kim: “Kemer-i hizmet.” Eger şorsalar: “Dizinde ne var?” Cevâb vir kim: “Âdâb [u] erkân.” Eger şorsalar: “Ayağında ne var?” Cevâb vir kim: “Na’leyn-i Muhammed.” Eger şorsalar: “Kulağında ne var?” Cevâb vir kim: “Hâmûşluk vardır.”

Şalavât-nâme-i şağîr

Allâhümme şalli ve sellim ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i Muştafâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm ‘Aliyyü’l-Murtażâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i Hadîcetü’l-Kübrâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i Fâtımatü’z-Zehrâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i Hasan hulkıyyü’r-rızâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Hüseyn-i şehîd-i deşt-i Kerbelâ Allâhümme şalli ‘alâ /76a/ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Zeyne’l-Âbidîn-i maşûm-ı pâk Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Muhammed Bâkır Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Cafer-i Şâdiq Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Musâ Kâzım Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm-ı heştüm kablehu heftüm sultân-ı Hurasân erkân-ı Hurasân ‘Ali Mûsâ er-Rızâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Muhammed Taqî Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i Alî en-Nağî Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Hasan el-Askerî Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Muhammed Mehdi şâhibü’z-zamân huccet [ü] bürhân selâmullâhi şalavâtullâhi ‘aleyhim ecma’in. Evvelîn âhîrîn zâhirîn bâtınîn Yezîd’in boynundan gitme[sün] tîğ [u] teber mü’min gönülünden çıkmasun leyl [ü] nehâr Lâ fetâ /76b/ illâ ‘Alî lâ seyfe illâ Zu’l-fikâr²⁸-Sübhâne rabbike rabbi’l-izzeti ‘ammâ yeşfün ve selâmün ‘ale’l-mürselîn ve’l-hamdü lillâhi rabbi’l-âlemin²⁹. Gerçek³⁰ demine hû.

Nâd-ı ‘Alî

Nâd-ı ‘Aliyyen mazharu’l-acâ’ib tecidhü ‘avnen leke fi’n-nevâ’ib külli hemmin ve gammin se-yencelî bi-nûri ‘azametike yâ Allah³¹ yâ Allah yâ Allah ve bi-

nūri nübūvvetike yā Muḥammed yā Muḥammed yā Muḥammed ve bi-nūri velāyetike yā ‘Alī yā ‘Alī yā ‘Alī edriknī yā eba’l-Ḥasan edriknī yā eba’l-Ḥüseyn Ḥadīcetü’l-Kübrā Fātimātü’z-Zehrā bi-ḥaḳḳı ‘arşin ve kürsin levḥin ve ḳalemin ḳuvvet ḳudret nūr-ı ziyā lā fetā illā ‘Alī lā seyfe illā Zū’l-fiḳār şalavāt-ı şerīf ma‘ şüm-ı pāk düvāzdeh imām şalavātullāhi ‘aleyhim ecma‘in.

Şalavāt-ı kebīr

Ma‘ şüm-ı pāk Allāhümme şalli ‘alā seyyidinā Muḥammedin nūr-ı cemāl-i server-i enbiyā ve ḥabīb-i Ḥudā rasūl-i kibriyā Ḥazret-i Muḥammedü’l-Muştafa /77a/ Allāhümme şalli ‘alā seyyidinā nūr-ı şāh-ı evliyā netīce-i mā-yūḥā memdūḥ-ı esrār-ı lā fetā İmām ‘Aliyyü’l-Murtaza ma‘ şūmihi eṭ-ṭāhir eṣ-şāhidü’l-eşhed Ḥazret-i ma‘ şüm Muḥammedü’l-Ekber Allāhümme şalli ‘alā seyyidinā nūr-ı maṭla‘-ı şemsü’ḍ-ḍūḥā bedrū’d-ducā menba‘-ı sırr-ı Muştafa Ḥazret-i Ḥadīcetü’l-Kübrā Allāhümme şalli ‘alā seyyidinā nūr-ı gencīne-i ‘arş-ı Ḥudā ḥazīne-i derūn-ı İlāhī mesned-nişīn-i sırr-ı Murtaza Ḥazret-i Fātimā en-naḳıyyetü’z-zehrā Allāhümme şalli ‘alā seyyidinā efḍalü’t-taḳī aḥsenü’l-verā eşrefü’ş-şerefā Ḥazret-i İmām Ḥasan Ḥulḳıyyü’r-rızā ve ‘alā nūri ma‘ şūmihi eṭ-ṭāhir maḫhar-ı sırr-ı fillāh Ḥazret-i ma‘ şüm ‘Abdullāh Allāhümme şalli ‘alā seyyidinā nūr-ı³² melce-i ğurebā hādıyü’l-fuḳarā muḫtār-ı evliyā Ḥazret-i İmām Ḥüseyn şāh-ı şehīdān-ı deşt-i Kerbelā ve ‘alā ma‘ şūmihi eṭ-ṭāhir /77b/ fazl-ı Rabb-i ālihi Ḥazret-i ma‘ şüm ‘Abdullāh ve zāt-ı baḫtu’l-‘āşım Ḥazret-i ma‘ şüm el-Ḳāşım Allāhümme şalli ‘alā seyyidinā nūr-ı seyyidü’l-müttakīn mefḫar-i ehlü’l-yaḳīn zübde-i evlādü’t-tayyibīn Ḥazret-i İmām Zeyne’l-Ābidīn ve ‘alā nūr-ı ma‘ şūmeyn eṭ-ṭāhireyn seyyidü’l-kevineyn Ḥazret-i ma‘ şüm el-Ḥüseyn ve tāc-ı şāhibü’t-tecrīd ma‘ şüm el-Ḳāşım eṣ-sa‘īd Allāhümme şalli ve sellim ‘alā seyyidinā nūru’z-zāhir cevherü’l-bāhır³³ ḳudretü’l-ḳādir Ḥazret-i İmām Muḥammed Bāḳır ve ‘alā nūri ma‘ şūmihi eṭ-ṭāhir cevherü’l-bāhır³⁴ Ḥazret-i ma‘ şüm ‘Aliyyü’l-Efṭar Allāhümme şalli ‘alā seyyidinā dāllü’n-nuṭḳı’l-fāyık müdāvil-i Ḳur’ānu’n-nāṭık baḫru’l-ḥakāyık Ḥazret-i İmām Ca‘fer eṣ-Şādık ve ‘alā nūri ma‘ şūmihi eṭ-ṭāhireyn ziyā-baḫş-ı mihr [ü] māh /78a/ Ḥazret-i ‘Abdullāh raḫmetü’l-‘ālem Ḥazret-i ma‘ şüm Yaḫyā el-Hādī Allāhümme şalli ve sellim ‘alā seyyidinā nūri maḳşadü’l-‘āşım maṭlabu’l-cāzım ve dürrētü’n-nāzım Ḥazret-i İmām Musā Kāzım ve ‘alā nūr-ı ma‘ şūmihi eṭ-ṭāhireyn nāşıru’l-fātiḥ Ḥazret-i ma‘ şüm eṣ-Şāliḥ ve maḳşadü’t-tālib Ḥazret-i ma‘ şüm eṭ-ṭayyib Allāhümme şalli ve sellim ‘alā nūr-ı seyyidinā nūruhu maḫhariyyet-i sırr-ı hel-etā kāşif-i sırr-ı ma-ezḡā ma‘ denü’l-cūd ve’s-seḫā menbau’l-kerem ve’l-‘aṭā Ḥazret-i İmām ‘Alī Mūsā er-Rızā Allāhümme şalli ve sellim ‘alā seyyidinā nūri şāhibü’l-ḥulḳu’l-‘azım mālik-i sırru’l-ḳadīm el-mu‘allimī ‘ilmü’l-ḥalīm Ḥazret-i Muḥammed Taḳī el-Kerīm ve ‘alā nūri ma‘ şūmihi eṭ-ṭāhir aşl-ı daḳāyık Ḥazret-i ma‘ şüm Ca‘fer eṭ-ṭāhir³⁵ Allāhümme şalli ve sellim ‘alā seyyidinā nūri merkez-i evḳād zübde-i icād nüşā-i āyāt şāhibü’r-re’s limen lehü’r-re’s ve’r-reşād Ḥazret-i İmām /78b/ Naḳī el-Cevād Allāhümme şalli

ve sellim ‘alā seyyidinā nūri nā’il-i seyfi-ı Hayderī qa’il-i ceş-i şaff-derī Hazret-i İmām Hasan el-Askerī ve ‘alā nūri ma’şūmihi eṭ-ṭāhireyn mihr-i münevver Hazret-i ma’şūm el-Ca’fer ve ‘alā nūri efḍali’l-Hāşim Hazret-i ma’şūm el-Kāsım Allāhümme şalli ve sellim ‘alā seyyidinā nūr-ı çerāğ-ı imān mihr-i dıraşşān mäh-ı tābān güzide-i ‘irfān Hazret-i İmām el-Mehdī şāhibü’z-zamān kuṭbu’d-deverān cān-ı cānān şir-i Yezdān tābi’-i Furkān bārī’ü’l-’emn ve’l-emān şāhibü’l-luṭf ve’l-kerem şāh-ı Hurasān ve düvāzdeh-i imāmān çehārdeh-i ma’şūm-ı pākān hucetü’l-kā’im er-Raḥmān delīl [ü] bürhān ve ‘alā men etbe’ahüm ilā yevmi’d-deverān bi-raḥmetike yā erḥame’r-rāḥimīn yā Raḥmān yā Ḥalīm yā Gufrān yā Kerīm yā Sultān şalāvātullāhi /79a/ ‘aleyhim ecma’ in el-Melikü’l-Mennān.

Ḥünkār Mevlüdlere ve Nişānları Beyānı

Hazret-i pīr bin İbrāhīm-i şānī bin Mūsī-i şānī bin İbrāhīm-i şānī bin Mūsī-i Kāzım bin İmām Ca’fer bin İmām Muḥammed Bākır bin İmām Zeyne’l-Ābidīn bin İmām Hüseyin bin İmām ‘Alī kerremellāhu vechehu. El-Ḥāc Bektāş-ı Velī muḥrız-ı şeyḥ-i sübhāndandır. Kemusūti Loḳmān Perende’ dendir. Lokman Perende’niñ şeyḫi Hoca Ahmed-i Şavī³⁶’dir, ol daḫi İmām Mūsā Rızā’ya vāşıl olur ol daḫi İmām Mūsā oḫludur ol daḫi İmām Ca’fer oḫludur ol daḫi İmām Muḥammed Bākır oḫludur ol daḫi İmām Zeyne’l-Ābidīn oḫludur ol daḫi İmām Hüseyin ol daḫi İmām ‘Ali’niñ şeyḫi Hazret-i Muḥammed Muştafā’dır -şalāvātullāhi ‘aleyhim ecma’ in-.

Silsile-i Ḥünkār Ḥacı Bektāş-ı Velīyy-i Pākdir

Ḥünkār Ḥacı /79b/ Bektāş-ı Velī bin Muḥammed Seyyid ‘Alī bin Mūsī-i şānī bin İbrāhīm el-Mükerrem el-Mucāb ya’ni Mucāb Mūsā Rızā’niñ pederidir. Bir şaff-der er idi ki Mūsī-i Kāzım evlādlarındandır. ‘Abbās Kāsım bir anadandır³⁷ Mucāb Nişābūr şāhi iken on evlādı olup dedesi Mūsī-i Kāzım meşiyeye oldıḡıçün aña şānī dirler. Pīr efendimiziñ hicreti zamān-ı tāriḫi sene 444³⁸.

Şerbet Tercümānı

Allāh Allāh Ḥaḳ erenler ḫaḳlı ḫayırlısın vire, dīzār ile müşerref eyle[ye]. Didikleri şerbet Hazret-i Şāh-ı Velāyet āb-ı Kevşer ile ḳandura. ‘Ömürleri uzun ola. Āḫir ‘ākıbetleri ḫayr ola. Kuṭbu’l-‘ārifīn Ḥāc Bektāş-ı Velī gören gözde gerçekler keremine sāķi-i Kevşer demine hū diyelim. Ba’dehu ḫidmet-i sāķi ḫayırlısın ala. /80a/ Allāh Allāh ḫaḳlı ḫayır[lı]sın vire. Dīzār ile müşerref eyleye. İtdiḡi ḫidmet müşābehesinde Hazret-i Şāh-ı Velāyet biñ³⁹ kerem eyleye. Dīzārlarından ḳaṭārlarından ayırmaya. Gerçekler keremine hū diyelim.

Usûl-i İkrâr budur

Evvel baba olan cân erkân üzre meydâna girüp posta niyâz idüp otura. Ba‘dehu aşcı baba meydâna girüp babaya niyâz idüp andan posta niyâz idüp otura. Ba‘dehu meydancı baba meydâna girüp babaya niyâz idüp andan posta niyâz idüp otura. Ba‘dehu etmekçi baba, naķib baba, qahveci baba, ba‘dehu kilerci baba, ba‘dehu türbedâr baba, ba‘dehu qurbancı baba ve [ne kadar] ikrâr-bend cânlar var ise meydân-ı erkânda baba su’âl ide. Baş oqutmamış⁴⁰ var ise başını oqutsun. Nâķış olmamak için. Ba‘dehu meydânda /80b/ bu erkân üzre gidüp biri birine niyâz idüp otura. Ba‘dehu çeraqçı olan cân qapuyı sırr idüp andan delîli uyandırurp şağ eliyle alup şol elin gögsine qoyup meydâna gelüp bir niyâz ide. Bu tercümânı oquya.

Hû eyvallâh ‘aşıklar uyanıklar ‘ayn-ı cem-i sâkinân-ı ‘aşq diyüp mühr olarak⁴¹ çerâğın yanına gelüp bu tercümânı oquya.

[Çerağ tercümânı]

Çerâğ-ı rûşen fahr-i dervîşân zuhûr-ı îmân, qânûn-ı evliyâ, kuvvet-i fuqarâ aḡşamlar ḡayr ola, murâdlar ḡaşıl ola, didükleri qabûl ola. Sırr-ı Baba Abdâl Mûsâ Sulţân zâhirimizi bâtınımızı ma‘mûr eyleye. Tâcu’l-‘ârifîn qutb-ı ‘âlem Hâcî Bektâş-ı Velî şâh çerâğ demine hû. “Ber-cemâl-i Muḡammed ‘Alî-râ bülend şalavât” diyüp çerâğı uyandıra⁴². Mühr olarak meydâna çekilüp /81a/ hû eyvallâh diyüp dârda dura. Baba olan cân çerâğın gülbângin⁴³ çeküp “Gerçeklere hû!” diyüp çekildikde⁴⁴ diñlendire⁴⁵. Ba‘dehu meydâna bir niyâz, andan babaya bir niyâz, andan gine meydâna bir niyâz, andan ikinci posta, andan bu erkân üzre cümleye bir niyâz, andan küreye⁴⁶ bir niyâz, andan çerâğa bir niyâz, andan meydân taşına bir niyâz, andan meydâna bir niyâz, andan meydâna varup: “Allâh dost ḡâzır ḡâ’ib ‘ayn-ı cem erenleriniñ gül cemâllerine ‘aşq olsun.” diyüp gine meydâna niyâz idüp posta otura. Ba‘dehu baba, oturan cânlara su’âl idüp: “Yedişecek cânı qarındaşlığa qabûl itdiñiz mi?” cümlesi: “Eyvallâh” didikde ba‘dehu ikrâr alacaq cânı meydâna alup andan mürşid⁴⁷ evvelâ, qarındaşa yetişecek câna su’âl ide:

[Tıḡbend (Şed) Baḡlanması]

/81b/ “Şu erenler miyânında ḡâzır olan qardaşlarıñ qanḡısın rehberlige qabûl idersin?” diye. O, cânlarıñ birin rehberlige qabûl ide. Andan mürşid diye: “Qalk rehberiñe bir niyâz eyle⁴⁸.” Ol cân qalkup rehberine bir niyâz idüp otura. Ba‘dehu rehber daḡı qalkup meydâna gelüp tâcin çıkarup fenâ işi var ise bozup dört qapu üstüne niyâz idüp evvel şaḡına, ikinci şoluna, üçüncü önüne⁴⁹, dördüncü ardına, şoñra mührine niyâz ide. Andan şaḡ kolunuñ üstüne omuzına berâber alup bir niyâz idüp mühr olarak mürşid önüne⁵⁰ yine tâcin dört qapusına, mührine niyâz idüp mürşidiñ /82a/ eline teslim ide. Andan mürşid daḡı öylece niyâz idüp rehberiñ başa qoyup tekbirleyüp “Gerçege hû!” diyü gidere. Rehber daḡı mürşide bir niyâz idüp çekilüp

ve şalavâtullâhi ‘aleyhim ecma‘în şeyḥunâ ehlü’t-terk ve şâhib-i ‘ilmü’d-dîn kuṭb-ı ‘âlem Hâcî Bektâş-ı Velî el-Ḥorasânî ḳaddesallâhu sırrahu’l-‘azîz hüvellâhu ‘alâ mâ nuḳûli vekîlen evliyâ’ühüm tetevellâ ve men a‘dâ’ihim teberrâ la‘net ‘alâ ḳavmi’z-zâlimîn raḥmetün ‘alâ ḳavmi’l-mü’minîn.

Ba‘dehu peygambere şalât, ba‘dehu bu pendî diye. “Şerî‘atde istivâ ol, tariḳatde ḥâksâr ol, ma‘rifetde ḥaberdâr ol, ḥaḳîḳatde nıgehdâr ol. Ḥaḳḳ’a tevekkül ol, gönüldde tevḥîd ol. Mürşidiñe rızâ-bende olup sır erenleri tefekkürde ol. Ḥaḳ’dan ve erenlerden gelen çileye şabr idüp taḥammülde ol. Gelme geleniñ mâli döneniñ başı cânı diyüp tâlibiñ elin gine /85a/ tıḡbend ile rehberiñ eline teslîm ide. Rehber tâlib ile berâberce mürşide niyâz idüp mühr olarak meydâna çekilüp bir niyâz idüp, ikinci posta niyâz idüp, üçüncü posta niyâz, dördüncü posta niyâz idüp bu erkân üzre çerâğa niyâz, andan gine meydâna niyâz, andan meydân taşına niyâz, andan gine meydâna niyâz idüp mühr olarak berâberce mürşidiñ önüne oturup rehber tâlibiñ tıḡbendin mürşide teslîm ide. Andan mürşid daḡi tıḡbendi boynundan alup üç kere mührine niyâz idüp tâlibe daḡi öylece niyâz [idüp] tıḡbendi tâlibiñ beline ḳuşadurken bu âyeti oḳuya. Bir besmele -Leḳad rażıyallahu ‘ani’l-mü’minîne /85b/ iz yübâyi‘üneke taḥte’ş-şecerati fe-‘alime mâ fî ḳulûbihim fe-enzele’s-sekînete ‘aleyhim ve eşâbehüm fetḥan ḳarîben⁵⁸- diyüp mürşid daḡi bu pendî diye: “Dilin tek, belin pek [tut]!” diye. Ba‘dehu tâcin tekbîrleye. Giydürürken bu âyeti oḳuya. Besmele diye -‘Âliyhüm şiyâbü sündüsin ḥuzrun ve istebraḳun ve ḥullü esāvira min fiżzatin ve seḳâhüm rabbühüm şarâben taḥürân⁵⁹- diye. Hırḳasın giydürürken bu âyeti oḳuya -Ḥulefâ[-yı] fırḳa-i ‘azîmullâh rufekâ-yı ḥâzırân mâ yebḳâ kuṭb-ı ‘âlem Hâcî Bektâş-ı Velî El-Ḥorasânî⁶⁰- Ba‘dehu mürşide bir niyâz idüp meydâna çekilüp dârda ṭura. Andan gine mürşid faḡr-i vaşla iḳrâr gülbângin çeküp “Gerçege hû!” didükde meydâna berâberce bir niyâz ideler. Andan oturup cânlarıñ /86a/ cümlesine bu erkân üzre niyâz ideler. Küreye niyâz, çerâğa niyâz, meydâna niyâz, meydân taşına niyâz idüp ṭuralar. Andan mürşidine “Bu cânı ḳarındaşlar ile muşâfaḡa itdir.” diye. Rehber daḡi tâlibi ḥâzır olan cânlar ile muşâfaḡa itdürüp tâlib yerine oturup rehber tâlibe bir niyâz idüp andan meydâna çeküp dârda ṭura. Ḥaḳḳ’ı ḡayrı taleb ide. Mürşid daḡi bu tercümânı oḳuya:

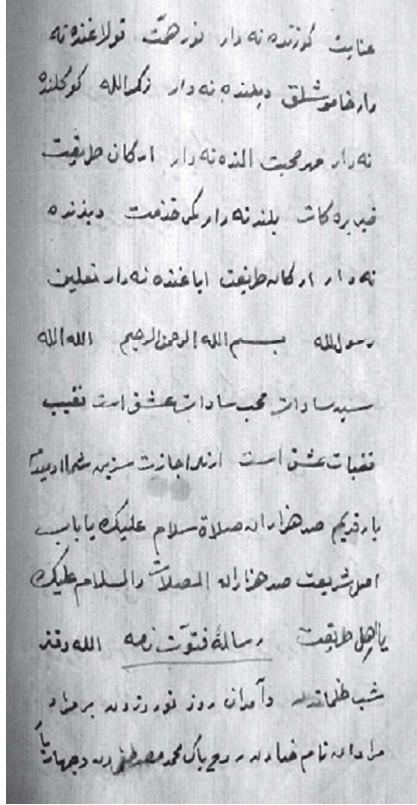
Gel ey sâkı-yi vahdet şun piyâle[yi] ilâ âḡir.

Ba‘dehu cümle cânlar “Gerçege hû!” didükde rehber meydâna bir niyâz ide. Andan mürşide, küreye, çerâğa, meydân taşına ortaya oturan /86b/ ḳarındaşlara, andan kendü postna niyâz idüp otura. Andan bekmez şerbeti çekile. Yine girilmiş gibi çıḳıla.

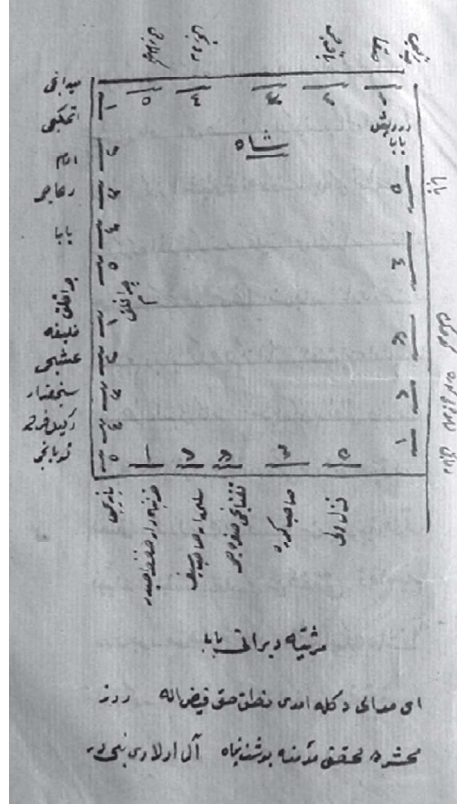
Erenleriñ Ḥazret-i Muḡammed’dan İmâm ‘Alî evlâdına, ma‘şüm-ı pâke⁶¹, ḡulefâya, mürşide, posta, bulunan câna, böylece meydân-ı tecelliyât beyânıdır. Hû dost. temmet Yâ Ḥazret-i şâh-ı merdân yâ ‘Alî.

5	4	3	2	1
Kilerci	(Boş bırakılmış)	Bakırcı	Şaķā	Çeraķçı
		<u>Şāh</u>		
1 Meydāncı				Dervīş Baba 5
2 Etmekçi				
3 İmām				Baba 4
4 Du‘ācı				
5 Baba				
Çeraķlık maķāmı				 3
1 Hālīfe				
2 Aşcı				
3 Sancaķdār				Ķahveci Kūre 2
4 Vekīl-i ħarc				
5 Ķurbancı				DuĶāncı 1
Yazıcı Hāzīnedar	SilaĶdar	Ķaftāncı		
Hıfz-ı Haydar	Şāhib-seyf	Şofracı	Şāhib-kūre	Ķızıl Deli
1	2	3	4	5

Fütüvvet-nāme metninin sonundaki tören esnasında dergāhtakilerin duracakları yerleri gösteren protokol levhası (āyin hiyerarşisine dair kroki).

Fütüvvet-nâmenin ilk sayfası: 71b
(Altı çizili başlıkla başlamaktadır.)

Fütüvvet-nâmenin sonundaki âyin
hiyerarşine dair kroki: 87a

Sonnotlar

¹ Tercüman, Bektaşilik ve Ahilik geleneği içinde, kimi törenlerde okunan, çoğu manzum, bazıları mensur olan, daha çok özür dileme ve bağılanma istekli dualar verilen addır.

² Buradaki “Salavât-ı Kebîr”in aynısı bir erkânâme “Salavât-nâme-i İmâmân” şeklinde yer almaktadır, bkz.: Özcan 2008: 202-203.

³ Bkz.: Gölpınarlı 1995: 1-5.

⁴ Bkz.: Sarıkaya 2002: 6-12; Torun 1998: 49-50.

⁵ Bkz.: Gölpınarlı 1955: 5-100.

⁶ Bkz.: Gürel 1992.

⁷ Bkz.: Sarıkaya 2002: 6-12; Torun 1998: 54-55.

⁸ Bkz.: Sarıkaya 2008.

⁹ Bkz.: Arslanoğlu 1997.

¹⁰ sādāt-dan: metinde “sa‘ ādat-dan”.

¹¹ Hūdā-rā: metinde “Hūdāy-rān”.

¹² Bu şiir, Hatâyî Divanı s. 140’da (Ergun 1958) 7 beyit hâlinde ve oldukça farklı bir şekilde bulunmaktadır. Buradaki özellikle vezin ve kafiye kusuru bulunan beyit veya mısralar, sonradan tercümanları okuyanlar tarafından ilave edilmiş olmalıdır. Çokluğundan ve zaten metinler aslından oldukça uzaklaştığından dolayı vezin ve kafiye kusurlarına işaret edilmemiştir.

¹³ Haṭā: metinde “Haṭā”.

¹⁴ Hūdā: metinde “ḥaṭā”.

¹⁵ Ergun 1956: 140.

¹⁶ Metinde böyle olmakla beraber Hatâyî Divanı’daki şu şekil hem vezne, hem kafiyeeye uygundur ki Hatâyî’nin dilinden çıkan da bu olmalıdır: İmām Zeyne’l-‘abā Bâkır u Ca‘fer / İmām Kâzım Rızâ için bağışla.

¹⁷ Geç andan: metinde “Geçen”.

¹⁸ şāhib-i: metinde “seḥā”.

¹⁹ “(Onlar) kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle iyi davrananları sever.” Âl-i İmrân, 3/134.

²⁰ Nesl-i: metinde “nüsaḥ-ı”

²¹ Aşk olsun: Bir selâm biçimi. “Ödülünüz İlahî aşk olsun.” demektir. Bu selâma cevap olarak “Aşkın cemal olsun.” denir. Eğer sonra hitap edilen “Cemalin nur olsun.” cevabını verirse, ona “Nurun alâ nur olsun.” cevabı verilir (Günşen 2007: 331).

²² Başka çıkmak: Üstadın rızasını alarak, icazete yani başka bir dükkan açmaya hak kazanmak. Dükkan sahibi olmak (Torun 1998: 72) demektir.

²³ Miyân-beste: Erenler nazarında üstad elinden şed kuşanan fütüvvet ehli. Buna sâhib-i tarik de denir. Eğer pîr elinden kuşanmışsa kemer-beste adını alır (Torun 1998: 79).

²⁴ ḥānesine: metinde “ḥānesine”.

²⁵ Eliñ: metinde “anıñ”.

²⁶ Üstâd-ı nefis olmak: Nefsini terbiye etmek, isteklerine hakim olmak (Torun 1998: 85).

²⁷ “Peygamber, Rabbi tarafından kendisine ne indirildi ise ona iman etti, müminler de! Onlardan her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etti. ‘O’nun resullerinden hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz.’ dediler ve eklediler: ‘İşittik ve itaat ettik Rabbimiz, affını dileriz, dönüşümüz sanadır.’” Bakara, 2/285.

²⁸ “Ali’den başka yiğit, Zülfikar’dan başka kılıç yoktur.” mealindeki Hz. Muhammed’e atfedilen söz.

²⁹ “İzzet ve kudret sahibi olan Rabbin, onların vasıflandırmalarından münezzehtir. Gönderilen bütün peygamberlere selâm olsun. Âlemlerin Rabbi olan Allah’a da hamd olsun.” Saffât, 37/180-182.

³⁰ Gerçek: Bektaşilerde “gerçeğe Hû”, “gerçek erenler demine Hû” şeklinde kullanılır. İçi dışına, özü sözüne uyan; manasız davaya kalkışmayan; Hak’la hak olan erlere gerçek eren denir (Uludağ 2001: 146).

³¹ “yâ Allah”, “yâ Muhammed”, “yâ ‘Alî” ibareleri metinde birer kere geçmekle beraber yanlarındaki simgelere ve yaygın söylenişe istinaden üçer defa yazdık.

³² nūr-ı: metinde “nūr”.

³³ cevheru’l-bâhir: metinde “gevheru’l-bâhir”.

³⁴ cevheru’l-bâhir: metinde “gevheru’l-bâhir”.

³⁵ Ca’ fer eṭ-Ṭâhir: metinde “Ca’ fer eṣ-Şâdık”

³⁶ Ahmed Yesevî metinde bu şekilde yazılmıştır.

³⁷ anadandır: metinde “añadandır”.

³⁸ Buradaki 444 sayısına bir anlam veremedik. Hicrî 444 olması mümkün olmadığına göre bir şifre sayı olması muhtemeldir diye düşünüyoruz.

³⁹ biñ: metinde “bin”.

⁴⁰ Baş okutmak: Cem âyinlerinde sorgu veya görgüden geçerek “pîrin/mürşid”in rızalığını alıp günahlardan arınmak, gönlü temizlemek (Günşen 2007: 332).

⁴¹ Mühürlemek (Ayak Mühürlemek): Sağ ayak başparmağını sol ayak başparmağı üzerine, elleri dizlere veya çapraz olarak omuzlara koyarak ve başı hafifçe öne eğerek niyaz vaziyetinde ayakta durmak. “Baba”, “dede” veya “mürşid”in huzurunda saygı ve teslimiyet işareti olarak böyle durulması beklenir (Günşen 2007: 331). “Olarak” kelimesi metinde şu şekilde:

⁴² Çerağ yandırmak: Cem âyini sırasında, mum, lâmba vb. aydınlatma araçlarını usûlüne göre yakmak demektir (Günşen 2007: 332).

⁴³ Gülbâng: Belli hususlar için tertip edilmiş dualar. Her önemli husus için Mevlevîlikte ve Bektaşilikte gülbângler koro halinde belli bir ses tonuyla söylenir (Uludağ 2001: 149).

⁴⁴ Metinde şu şekilde:

⁴⁵ Çerağ dinlendirmek: “Söndürmek” ifadesi yerine kullanılır. Çerağ, üflemek yerine elle söndürülür (Günşen 2007: 332).

⁴⁶ Küre: “Hz. Fatma Ocağı” da denilen ocak. Tekkelerde, dergâhlarda ocak, bir niyaz yeridir.

⁴⁷ mürşid: metinde “mürşîd”.

⁴⁸ Niyâz, tarikat, yol ulusuna, büyüğüne ya da tarikatta, yolda bir makamı temsil eden yere ve bunlar aracılığıyla Tanrı’ya yalvarma, yakarma biçiminde uygulanan bir ibadet; saygı, hürmet (Korkmaz 2005: 520).

⁴⁹ öñüne: metinde “önüne”.

⁵⁰ Mürşid öñüne: metinde “mürşîd önüne”.

⁵¹ Dâra durmak: Kişinin kendisini Hak, Hz. Peygamber, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt huzurunda sayıp, nefisini sığaya çekmesi ve “ölmeden önce ölümüne” hazırlamak için yapılan bir çeşit nefis muhasebesidir. Dâra durma şekli, canını yol uğruna vermeye hazır olduğunu belirtmek için

ayak mühürlü, eller önde çapraz bağlanmış durumda, baş hafifçe öne eğik olarak durmadır (Günşen 2007: 333).

⁵² “...içtenlikle tövbe edin.” Tahrîm, 66/8. Burada “tevbetuhu” kelimesi ayete dâhil değildir.

⁵³ “Onlardan her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etti. ‘O’nun resullerinden hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz.’ dediler ve eklediler: ‘İştittik ve itaat ettik Rabbimiz, affını dileriz, dönüşümüz sanadır.’” Bakara, 2/285.

⁵⁴ “Sana biat edenler, gerçekte Allah’a biat etmektedirler. Allah’ın eli, hepsinin ellerinin üstündedir. Kim sözünden dönerse, kendi aleyhine olarak döneklik eder. Ama kim Allah’a verdiği sözünde durursa, Allah ona pek büyük mükâfat verir.” Fetih, 48/10.

⁵⁵ “Hamd, çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, zillet ve âcizliğin gerektirdiği bir yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah’a mahsustur’ de ve O’nu tekbir ile yücelt.” İsrâ, 17/111.

⁵⁶ “Bütün dinlere üstün kılmak için Resulünü hidâyet ve hak dinle gönderen O’dur.” Fetih, 48/28.

⁵⁷ “... kâfirlerin hoşuna gitmese de ...” Saf, 61/8.

⁵⁸ “Hakikaten Allah, (Huceybiye’de) ağacın altında sana biat etmekte oldukları vakit, o müminlerden razı oldu. Böylece kalplerinde olan sadakati bildi de, üzerlerine manevî huzuru indirdi. Kendilerine de yakın bir zafer (Hayber’in fethini) verdi.” Fetih, 48/18.

⁵⁹ “Üstlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüş bileziklerle süsleneceklerdir. Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir.” İnsân, 76/21.

⁶⁰ Bu cümle ayet değildir.

⁶¹ pâke: metinde “bâle”.

Kaynakça

- Arslanoğlu, İbrahim. (1997). Yazarı Belli Olmayan Bir Fütüvvetnâme. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ergun, Sadettin Nüzhet. (1956). Hatayî Divanı Şah İsmail-i Safevî Hayatı ve Nefesleri. İstanbul: Maarif Kitaphanesi.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. (1955-1956). “Şeyh Seyyid Gaybî Oğlu Şeyh Seyyid Huseyn’in Fütüvvet-Nâme’si”. İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası, XVII(1-4): 5-100.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. (1995). Vilâyet-nâme. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Gümüšoğlu, Dursun ve Rıza Yıldırım. (2006). Bektaşî Erkânâmesi. İstanbul: Horasan Yayınları.
- Günşen, Ahmet. (2007). “Gizli Dil Açısından Alevîlik-Bektaşîlik Erkân ve Deyimlerine Bir Bakış”. Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları, 2/2: 328-350.
- Gürel, Raşan. (1992). Razavî’nin Fütüvvet-nâmesi (Fütüvvet-nâme-i Kebîr veya Miftâhü’l-dekâyık fî beyâne’l-fütüvveti ve’l-hakâyık). Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, Esat. (2005). Alevîlik ve Bektaşîlik Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Köksal, M. Fatih. (2008). Ahi Evran ve Ahilik. Kırşehir: Kırşehir Valiliği Yayını.

- Ocak, Ahmet Yaşar. (1996). “Fütüvvetnâme”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 13: 264-265.
- Özcan, Nurgül. (2008). “Bektaşî Erkânnameleri ve Bir Bektaşî Erkânnamesi”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 46: 189-204.
- Torun, Ali. (1998). Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-nâmeler. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. (2002). XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu’da Fütüvvetnamelere Göre Dinî İnanç Motifleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. (2008). Fütüvvetname-i Cafer Sâdık. İstanbul: Horasan Yayınları.
- Uludağ, Süleyman. (2001). Tasavvuf Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.